

PHILIPPE CLAUDEL BIJ DE BEZIGE BIJ

Grijze zielen

Zonder mij

Het kleine meisje van meneer Linh

Rivier van vergetelheid

De wereld zonder kinderen

Kleine fabriek van droom en werkelijkheid

Alles waar ik spijt van heb

Tot ziens, meneer Friant

Het Onderzoek

Geuren

Philippe Claudel

Het verslag van Brodeck

Vertaald door Manik Sarkar

2013

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2007 Éditions Stock
Copyright Nederlandse vertaling © 2008 Manik Sarkar
Eerste druk maart 2008
Veertiende druk januari 2013
Oorspronkelijke titel *Le rapport de Brodeck*
Oorspronkelijke uitgever Éditions Stock, Parijs
Omslagontwerp Studio Jan de Boer
Omslagillustratie © Valentino Sani/Trevillion Images
Foto auteur Francesca Mantovani
Vormgeving binnenwerk CeevanWee, Amsterdam
Druk Koninklijke Wöhrmann, Zutphen
ISBN 978 90 234 5395 6
NUR 302

www.debezigebij.nl

Voor al diegenen
die denken dat ze niets zijn

Voor mijn vrouw en mijn dochter,
zonder wie ik niet veel zou zijn

‘Ik ben niets, ik weet het,
maar dat niets laat ik bestaan
uit een heel klein stukje alles.’

Victor Hugo, *Le Rbin*

I

Mijn naam is Brodeck en ik heb er niets mee te maken.

Laat dat duidelijk zijn. Dat moet iedereen weten.

Ik heb niets gedaan, en toen ik hoorde wat er gebeurd was had ik het liefst mijn geheugen gekneveld, de teugels strak aangetrokken zodat het zich zo koest zou houden als een marter in een stalen fuik, en er nooit meer een woord over gesproken.

Maar ze hebben me gedwongen. 'Zeg, jij kunt toch schrijven?' hadden ze gezegd. 'Jij hebt toch gestudeerd?' Ik antwoordde dat het nauwelijks een studie was geweest, dat ik hem bovendien niet had afgemaakt en dat ik het meeste alweer vergeten was. Maar ze wilden er niets van weten. 'Jij weet hoe je moet schrijven, jij weet hoe je woorden moet gebruiken en wat ze betekenen, hoe je ze iets kan laten uitdrukken. Meer is niet nodig. Wij kunnen dat niet. Wij zouden het spoor bijster raken. Als jij het vertelt, zullen ze het geloven. En bovendien heb je een schrijfmachine.'

Die schrijfmachine is al heel oud. Sommige toetsen zijn gebroken. Onderdelen om hem te repareren heb ik niet. Hij heeft kuren. Hij is doodmoe. Af en toe loopt hij zonder enige aanleiding vast, alsof hij er genoeg van heeft. Maar dat zei ik niet, want ik had geen zin om net zo te eindigen als de Anderer.

Vraag me niet hoe hij heette, want dat hebben we

nooit geweten. Al heel gauw werd hij door iedereen aangeduid met termen die uit alle hoeken van het dialect bijeen waren gegraaid en die ik hier zal vertalen: 'Vollaugä' – Vol-oog, vanwege zijn uitpuilende ogen; de 'Murmelnër' – de Mompelaar, omdat hij zo weinig sprak en zo'n dun stemmetje had dat het meer een zucht leek; 'Mondlich' – Maanman, omdat hij er altijd uitzag alsof hij er was en tegelijkertijd ook niet; en 'Gekamdörhin' – hij die van daar komt.

Maar voor mij was hij altijd de 'Anderer' – de Andere; misschien niet alleen omdat hij van elders was gekomen, maar ook omdat hij anders was, en dat was iets wat ik herkende; ik moet zelfs bekennen dat ik soms het gevoel had dat hij en ik een beetje dezelfde persoon waren.

Niemand heeft hem ooit gevraagd hoe hij echt heette – alleen de burgemeester een keer, maar die kreeg toen geen antwoord. En nu zullen we er wel nooit meer achter komen. Het is te laat, en het is ongetwijfeld beter zo. Aan de waarheid kun je je vingers branden, daar kun je je zo aan verwonden dat je niet verder kunt leven, terwijl dat toch juist is wat de meesten van ons willen: leven. Met zo min mogelijk leed. Dat is de mens eigen. Ik weet zeker dat u dat ook zou hebben als u hier de oorlog had meege maakt met alles wat die heeft aangericht, en dan ook nog de periode na de oorlog, de weken en maanden nadat die man naar het dorp was gekomen en zich hier zomaar opeens had gevestigd – en vooral het laatste deel van zijn verblijf. Waarom had hij juist dit dorp gekozen? Er liggen heel veel dorpen op de berghellingen, verscholen in de bossen als eieren in een nest, en de meeste daarvan lijken sprekend op het onze. Waarom had hij juist dit dorp gekozen dat zo ver van alles af ligt, dat zo geïsoleerd is?

Wat ik net vertelde over die keer dat ik in de herberg

van Schloss was en de opdracht kreeg om te schrijven, vond een maand of drie geleden plaats. Direct na de... na de – hoe zal ik het noemen? Laat ik ‘de gebeurtenis’ zeggen, ‘het drama’, of ‘het incident’. Nee, ik noem het de ‘Ereigniës’ – Ereigniës, een spookachtig, in nevelen gehuld woord dat min of meer ‘dat wat gebeurd is’ betekent. Misschien is het beter om een term uit de streektaal te gebruiken, die een taal is en tegelijkertijd ook niet, maar die wel heel nauw om de huid, de adem en de ziel sluit van de mensen die hier wonen. De Ereigniës, om het onbenoembare een naam te geven. Ja, ik noem het de Ereigniës.

Het was net gebeurd. Met uitzondering van twee of drie grijsaards die bij hun kachel waren gebleven en ongetwijfeld van pastoor Peiper, die zijn roes wel zal hebben liggen uitslapen in het kleine kerkje met de muren zo dik als de spanwijdte van een adelaar, waren alle mannen aanwezig in de herberg die op een grote, schemerige grot lijkt, waar ze stikten van de tabakswalm en de rook van de haard, versuft en verdoofd door wat er net gebeurd was en tegelijkertijd ook – hoe zal ik het zeggen – opgelucht, omdat er toch echt een keer een einde aan moest komen, op welke manier dan ook. Ze konden er niet meer tegen, moet u weten.

Iedereen leek zich in zijn eigen stilzwijgen te hebben teruggetrokken, ook al stonden ze met z'n veertigen in de herberg even dicht op elkaar gepakt als wilgentakken in een bezem; het was er bloedheet en het stonk er naar andere mensen, naar hun adem, hun voeten, de bittere ellende van hun zweet, hun vochtige kleren van stoffig oud linnen en wol, en naar bos, mest, stro, bier en wijn – vooral naar wijn. Ze waren niet dronken; nee, dat zou te gemakkelijk zijn. Dat zou de gruwelijkheid in één klap uitwissen. Dat zou een te gemakkelijk excuus zijn. Veel

te gemakkelijk. Ik zal mijn best doen om dat wat moeilijk en ingewikkeld is niet te versimpelen. Ik doe mijn best, maar ik garandeer niet dat het lukt.

Ik zeg het nog maar een keer, want ik wil dat het duidelijk is: ik had mijn mond kunnen houden, maar ze vroegen me om alles te vertellen, en toen ze het vroegen, hadden ze hun vuisten gebald of hun handen in hun zak, en ik vermoedde dat die handen het heft van messen omklemden, dezelfde messen waarmee ze daarvoor...

Ik moet me niet overhaasten, maar dat valt niet mee, want ik voel allerlei dingen in mijn rug: bewegingen, geluiden, blikken. Sinds enige dagen vraag ik me af of ik niet langzaam maar zeker opgejaagd wild ben geworden, of er geen drijfjacht op me wordt gehouden met snuivende honden. Ik voel me bespied, belaagd, beloerd, alsof er continu iemand achter me staat die de kleinste beweging die ik maak onderschept en mijn gedachten leest.

Ik zal straks wel vertellen waarvoor die messen zijn gebruikt. Ik zal wel moeten. Wat ik probeer te vertellen is dat het in die buitengewone atmosfeer, toen alle hoofden vol zaten met bloeddorst en barbaarsheid, onmogelijk en levensgevaarlijk zou zijn geweest om te weigeren wat ze me vroegen. Daarom stemde ik met tegenzin toe. Ik was gewoon op het verkeerde moment in de herberg, een paar minuten na de Ereigniës, op dat moment van verbijstering toen alles op zijn grondvesten schudde, toen er nog niets vaststond en men zich op de eerste de beste die de deur opendeed stortte, óf om een verlosser van hem te maken óf om hem aan stukken te rijten.

De herberg van Schloss is de grootste herberg van het dorp; er zijn er nog vijf, en verder nog een postkantoor, een garen-en-bandwinkel, een ijzerwarenhandel, een sla-gerij, een kruidenier, een orgaanslagerij, een school, een

bijgebouw van het notariskantoor van S., dat zo smerig is als een varkensstal en waar het aftandse knijpbrilletje van Siegfried Knopf, die we meester noemen hoewel hij eigenlijk maar klerk is, de scepter zwaait, en het bureau van Jenkins, die de functie van politieman vervulde maar in de oorlog is omgekomen. Ik weet nog dat hij toen hij vertrok – als eerste – breed lachte en iedereen een hand gaf, alsof hij naar zijn eigen bruiloft ging, hij die gewoonlijk nooit lachte. Hij was onherkenbaar. Toen hij om de hoek van de zagerij van Möberschwein verdween, zwaaide hij met zijn armen en gooide hij zijn helm in de lucht, als een vrolijke afscheidsgroet. We hebben hem nooit teruggezien. Hij werd ook niet vervangen. De rolluiken van het kleine bureau zijn neergelaten. Er groeit wat mos op de drempel. De deur is op slot en ik weet niet wie die sleutel heeft. Ik heb het nooit aan iemand gevraagd. Ik heb geleerd om niet te veel vragen te stellen. Ik heb ook geleerd om de kleur aan te nemen van de muren en van het stof van de straat. Dat is niet moeilijk. Ik lijk op niets.

Zodra bij zonsondergang het rolluik van de kruidenierszaak van de weduwe Bernarht wordt neergelaten, neemt de herberg van Schloss haar functie over. Daarnaast is het ook de drukst bezochte herberg. Er zijn twee zalen: de grote voorzaal, met zwart geworden houten wanden en zaagsel op de vloer, waar je bijna naar binnen valt als je door de deuropening komt, want je moet twee smalle treden af die zijn uitgehakt in de rots en in het midden hol zijn uitgesleten door de voetstappen van duizenden drinkers die er een voor een overheen zijn gelopen. En dan is er nog een kleine achterzaal die ik nooit heb gezien. Hij is van de andere zaal gescheiden door een sierlijke deur van larikshout waarin een jaartal is uit-

gehouden: 1812. De kleine zaal is gereserveerd voor een groep mensen die er eenmaal per week op dinsdagavond samenkomen; ze drinken er en ze roken zelfverbouwde tabak in porseleinen pijpen met bewerkte steel en slechte sigaren die ik weet niet waar vandaan komen. Ze hebben zelfs een naam voor zichzelf: de 'Erweckens'Bruderschaft', wat zoiets betekent als De broederschap van het ontwaken. Een merkwaardige naam voor een merkwaardig genootschap. Niemand weet precies wanneer het is opgericht, wat de doelstellingen zijn, hoe je er binnen komt en wie er al lid is: herenboeren waarschijnlijk, meester Knopf misschien, Schloss zelf, en natuurlijk Hans Orschwir, de burgemeester en de meest vermogende man uit het dorp. Ook weet niemand wat er op die bijeenkomsten gebeurt of waarover er gesproken wordt. Sommige mensen zeggen dat er verstrekkende besluiten worden genomen, vreemde pacten worden bezegeld en geloften worden afgelegd. Anderen denken eenvoudigweg dat ze er hun kelen smeren met eau-de-vie en zich vermaken met roken, scherts, vrouwen en kaarten. Ook zijn er lieden die beweren dat ze muziek onder de deur door hebben horen komen. Misschien wist Diodème de onderwijzer het wel; die stak overal zijn neus in, in boeken en in andermans zaken; hij had een enorme dorst naar kennis over alles wat los en vast zat. Maar helaas, de arme stakker is er niet meer om het te vertellen.

Ik kom bijna nooit in de herberg van Schloss omdat ik me eerlijk gezegd slecht op mijn gemak voel bij Dieter Schloss, met zijn valse, achterbakse blik, het zweterige voorhoofd onder de knalroze kale schedel en de bruine tanden die stinken naar gebruikt verband. De tweede reden is dat ik sinds mijn terugkeer uit de oorlog geen menselijk gezelschap meer opzoek. Ik ben aan de eenzaamheid gewend geraakt.

Op de avond van de Ereigniës had de oude Fédorine me naar de herberg gestuurd omdat ze boter nodig had. Ze wilde zandkoekjes bakken. Meestal deed zij de inkoop, maar op die noodlottige avond lag mijn kleine Poupchette in bed met een gemene koorts en zat Fédorine aan haar hoofdeinde en vertelde het verhaal van de arme kleermaker Bilissi; Emélia, mijn vrouw, zat vlak bij hen en bracht de lucht zachtjes in beroering met het liedje dat ze neuriede.

Naderhand heb ik vaak aan die boter gedacht, aan dat klontje boter dat in de voorraadkast ontbrak. Je beseft niet vaak dat de loop van je leven kan afhangen van kleinnigheden: een klontje boter, een pad dat je verlaat ten gunste van een ander pad, een spookbeeld dat je najaagt of waarvoor je juist vlucht, een merel die je doodschiet met een stukje lood of juist spaart.

Met haar mooie ogen die glansden van de koorts lusterde Poupchette naar de stem van de oude vrouw, die ik indertijd zelf ook uit diezelfde mond had horen komen, die toen weliswaar jonger was geweest, maar waarin toen ook al tanden ontbraken. Poupchette keek me aan met haar grote, zwarte, verhitte ogen. Haar wangen hadden de kleur van bosbessen. Ze glimlachte naar me, stak haar handen naar me uit en zwaaide ermee door de lucht terwijl ze sjilpte als een eendenjong: 'Papa, papa, kom terug!'

Ik ging naar buiten met in mijn oren de muziek van mijn kind en de gefluisterde woorden van Fédorine: 'Bilissi zag drie ridders op de drempel van zijn huisje staan, met wapenrustingen die bleek waren van de ouderdom. Alle drie droegen ze een rode lans en een zilveren schild. Hun gezichten zag je niet, zelfs hun ogen niet. Zo is het vaak als het al te laat is.'